

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 30 жылдығына арналған «Сейфуллин оқулары – 17: «Қазіргі аграрлық ғылым: цифрлық трансформация» атты халықаралық ғылыми – тәжірибелік конференцияға материалдар = Материалы международной научно – теоретической конференции «Сейфуллинские чтения – 17: «Современная аграрная наука: цифровая трансформация», посвященной 30 – летию Независимости Республики Казахстан.- 2021.- Т.1, Ч.4 - С.46-49

ТАБИҒИ КЛИМАТТЫҚ ЖАҒДАЙЛАР ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ САУЫҚТЫРУ АЙМАҚТАРЫНА ҚАЛЫПТАСУЫНЫҢ ӘСЕРІ

Картабаева Г. С.

Сауықтыру аймақтары жағдайы қалыптасуына түрлену формасында барлық табиғи құрамдастар қолданылады, нағыз көрініс қалыптастыру (су, жер, әуе көлемдері, өсімдік). Шаруашылық қызмет барысында қойылған талаптар есебімен, сауықтыру аймақтары ортасында табиғи құрамдастар қажет қасиеттер ала бастайды, жобалау қызметінде керек болып қалуы мүмкін. Адам түзету іс-шараларын енгізеді, небір де табиғи құрамдастарға өзгерту енгізе келе – өсімдікке, топыраққа, су тәртібі. Эстетикалық орталықтағы табиғи көрініс қасиеті көптеген құрамдастарына тәуелді:

-климаттық жағдайлар: атмосфера күйі (ластану деңгейі), жауын-шашын бар болуы, жел күші;

-қысымдық тәртіп тұмандар және жауын-шашындар болуына әсерін тигізеді, (жаңбыр, қарлар);

-геоморфологиялық аумақ ерекшеліктері көзбен шолу ортасы қалыптасуына және жарық пен көлеңкені күшейтеді және жасайды;

- табиғи көрініс фактура жоғарысына белсенді түс бүркеуі әсер етеді;

- өсімдіктер әр түрлі хромотикалық жасаушы көріністі көзбен шолу ортасы.

Көрсетілген құрамдастар әр түрлі күшпен сапасына әсер етеді және сауықтыру аймақтары ортасы қозғалысына, оның көлеміне және сәуле түрлі шешімі, композициялық ұйымдастыру қалыптасу кеңістігі және орта толығымен, қайбір айрықша белсенді құрамдастар мәнді болатын:

Бедер түрі, атмосфералық жағдай, гидрографикалық жүйелер, қалыптастырылған айна суы, өсімдік және жер.

Сауықтыру аймағы эргономика ортасына атмосфераның әсері, ол:

- жарықтылық қылығы (жарықтылық деңгейіне байланысты – түзу және бытыраңқы сәуле жарығының саны);

- түрлі сәуле қылығы (жалпы ая жасайды, архитектуралық ортада жарық және хромотикалық кереғарлықты жұмсартады).

Бұдыр, оның кескіндемесі, адамның ауқымына сәйкес құрылыс салуда ажырау немесе ойықтар алыс жобалық барлау мүмкіншілігін жасайды.

Тіке түскен табиғи форма көрінісі белсенді ықпалын тигізеді, көлденеңге карағанда, олар кеңістік шеттің көлемін суреттейді, жабық сезім туғыздырады, осы кезде көзбен шолу байланысы бұзылады.

Архитектуралық–жобалау ерекшеліктері – жергілікті жазық бұдыр түгелі, мардымсыз өсімдіктер, табиғи су қоймасы бар болуы – Есіл көлі,

Ақ бұлақ тармақтары, Солтүстік Қазақстандағы сауықтыру аймақтарының көзбен шолу ұйымдастыруының қалыптасуына белсенді септігін Сары бұлақ тигізді.

Кеңістік жоспарлар ұйымдастыру ортасына бұдыр түрлі табиғи көрініс әсер береді, қайсысын былай жүйелеуге болады:

- көріністің басымдық жағдайы, қашанда алаң, таулармен қоршалған немесе ірі көлемді тік элементті табиғи көріністер, жабық периметрлі айрықша кеңістік сезімін тудырады (сауықтыру кешені-пансионат «Абылай хан» Щучинск-Бурабай шипажай аймағында);

- нысанды көрініске қосу, қашанда алаң, ірі көлемді тік элементті табиғи көрініспен қоршалған, өтпелі жарып өтуі бар, қайсыбір, көзбен шолу байланысының пайда болуына әсер етеді («Зерен» демалу үйі кейін ЖАҚ «Казтрансойл» /Зерен/ оқу орнына реконструкцияланған);

- нысандардың үйлесімді көрініске қосылуы –кеңістік, қатарлас екі қапталдан атқылау, қай жерде көше ішкі көрінісі ірі көлемді тік элементтермен қалалық және табиғи көріністермен қалыптастырылады, қай кеңістік ортасын қалыптастырады, бойлай ұзына бойғы білік бағдары ашық сонды кескіндеме бар, екі бағытта кеңістік жоспарлар құрылысын тұрғызуға болады (Астана қ., Есіл өзені жағалауы сауықтыру саябақ аймағы болып табылады);

-топтық форма, қашан кеңістік, құрылыс салу алаңы бір алынған нысан көлемінен басым жағдайда. Бұл форма, жаппай кеңістік қалыптастырушы, тесіп өтуі бар, қашанда көзбен шолу байланысын болдырады (ауладағы спорт алаңдары тұрғын үй кешені «Самал» Астана қ., сауықтыру саябақ аймағында орналасқан);

- нысандардың басым болуы, қашан да алаң, жеке ірі көлемдегі тіп-тік элементті табиғи көрініспен қоршалғанда; жабық емес кеңістік тұз қалыптасқанда, қайсыбір көзбен шолу байланыс ерікті кескіндеме құрастырғанда, белсенді түрде нысана қалалық айнала кеңістігінде бақылау (кеңістік ауласындағы сауықтыру аймақтары тұрғын үй кешені «Алтын орда» Астаны қ., белсенді көгалдандырумен);

- біріңғай форма, қашан да алаң, нақты тікeden-тік белгілі шекарасы жоқ, ұзақтығы жеткілікті, нысандар архитектуралық ерекшеліктері қалалық көріністен белсенді түрде басым болғанда (Астана қ., президент саябағындағы сауықтыру аймағы);

- нысандардың көрініске қарама-қарсы келуі, қашан да алаң, нақты тікeden-тік белгілі шекарасы жоқ, ұзақтығы жеткілікті, нысандар архитектуралық ерекшеліктері белсенді түрде «керағар тыныш» қала көрінісімен жұмыс істейді.

Солтүстік Қазақстан қалаларында айрықша, өне бойы кездесіп тұрады. (Астаны қ., профилактикалық сауықтыру кешендері).

Сауықтыру аймақтары ортасында табиғи бай көрініс мүмкіншіліктері көп, жасанды көріністер жобалауда оларға бөгет болуға жол бермеуі тиіс. Жалпы көріністе алыс нысандар белсенді түрде қатысуға болады:

-қашан да, көтерілген жергілікті бедер жақын жобадағы жалпы нұсқадан құрылыс салуды көруге мүмкіндік береді;

-көшенің келешегін пайдалануды;

-жабық емес кеңістікті пайдалана отырып, анық бағытта ашылғандығын көруге мүмкіндік береді.

«Табиғалық көріністі қабылдауда шығармашылық белсенділікпен тек қана көрермен үлес бере алады, эстетикалық баға беру мақсатына ие.

[16, с.85]. көрермен өзіндік жекеше бейне көрінісін бірге алып жүреді.

Табиғи бөлім эстетикасы ерекше көркем мәдени болып табылады, сапаларын шығару бағасы көріністің «жинау бейнесінде» жүзеге асады.

(Е.М. Микулинмен енгізілген түсінік).

Гидрология су асты кеңістігін зерттейтін ғылым ретінде, Солтүстік Қазақстан жерлері табиғатында су айналымын қамтып көрсетеді, атмосферада су буының бар болуын белгілейді, ауаның мөлдір және көруге мүмкіншілігіне әсер етеді.

Атмосфераның су буымен қанықтығы су қоймасының және оның сапасына байланысты тәуелді. Деңгейлес су беті ұзақтығы айнасы басым бөлігі табиғи құрамдастарды қамтып көрсетеді, өсімталдықты аңғаруға және ортаның антропогендігі маңызды ықпалын тигізеді.

Флора (өсімдік әлемі) – ерекше белсенді табиғи көрініс элементі сауықтыру аймақтары ортасында кең тарапта мәдени көріністе пайдаланылады.

Ашық кеңістік композициясын қалыптастыруда өте маңызды құрылымды элемент ретінде қолданылады.

Өсімдік материал ретінде гүлзарлар, гүлдер, төмен өсетін бұталы өсімдіктер, талдар пайдаланылды, сауықтыру аймақтарын әсемдеу үшін қолданылады.

Мамандандырылған саябақтар, бақтар, жая жүруші аймағы, жағалау, гүлзар, балалар аула алаңы, тұрғын құрылыс салу бақтары.

Сол немесе басқа өсімдіктің көркемдік айқындықтарын анықтау үшін: мөлшерімен, формасымен, түсімен, жапырақтың үстімен фактурасы, сонымен қатар, түсті қозғалыстары, әр түрлі уақыт мезгіліне сай, гүлдену және жемістену.

Әдебиеттер тізімі:

1 А.В. Бабкин «Арнайы туризмнің түрлері» .- М.: Физкультура және спорт, 1990. 139 б.

2 Сапожникова Е.Н. «Елтану: туристік елдердің теориясы мен методикасын тану» .- М.: Физкультура және спорт, 1998. 135 б.

3. Е.Л. Драчева Емдеу_және_сауықтыру. .- М.: Физкультура және спорт, 1989. 167 б.
4. Афасижев М.Н. Қазіргі шарттардағы саябақтардың әлеуметтік қызметтері туралы. В кн.: Демалыс және Парк: Сб.тр./НИИ мәдениет, - М., 1973, выл Л, б. 36-48.
5. Барабовский Г.В. Сәулеттік энциклопедия ХІХ ғасыр. т.8. -С.-Петербург: баспа*- баспахана журн.Құрлысшы, 1903, 480 б.
6. Thomas Juel Clemmensen. (2014), The management of dissonance in nature restoration. Journal on Landscape Architecture 08/2014; 9(2):54-63.
7. Бурт Ю.И. Демалыстың саласын дамуын анықтайтын ең маңызды факторлардың бірі халықтың рекреациялық қажеттіліктері. - В кн.: Курорттардың кешенді дамуын мәселелері: Сб.научн.тр./ЦНИИЭП оқулық 3, - М., 1979, б.3-П.
8. Бурче Ф.Я. Моншалар, душтар, бассейндер. М.: НКВД, РСФСР, 1930.- 192 б.
9. Гавриков Н.А. Краснодар Қаратеңізінде Курортта емделу .- Краснодар: Краснодар.ктап, баспа-х 1978. III б.
10. Глинский С.Л., Буйнова Б.П. Курорттық қонақ үйлердің жобалауының ерекшеліктері. В кн.: Сәулеттік және демалыс: Сб.науч.тр./ЦНИИЭП білім оқулығы, - М., 1976, №.4, б.57-68.
11. Глухарев И., Евреев П. Планиндық және теңіз курорттары. Ғылыми көрніс. София: НИШИ, 1975. - 126 б.
12. Данелия З.И. Гагра Курорты, Тбилиси: Сабчота сакартвело, 1976. - 80 б.